

Федоренко Оксана Анатоліївна,

молодший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ СВДЧЕНЬ МАЛОЛІТНІХ ДІТЕЙ, ЩО СТАЛИ СВДКАМИ ЗЛОЧИНУ

Проблема насильства над дітьми є дуже актуальною в усьому світі. Діти стають учасниками проваджень у різних ситуаціях: вони можуть стати жертвою чи свідком кримінального діяння. Коли діти стають учасниками провадження, вони переживають напруження, тривогу, страх, почуття вини та сорому і, як правило, не розуміють мету провадження, не знають юридичних термінів і своїх прав у провадженні, їх лякає незнайома ситуація та люди.

Діти – це особливі свідки у провадженні через свій розвиток, когнітивні навички, залежність від тих, хто їх виховує, і пережиту жорстокість. Умови і характер провадження також впливають на свідчення дітей,

Отримання достовірної, до певної міри повну інформацію від дитини, що стала свідком злочину або потерпілим – це особливо складний процес, оскільки цінність одержаного матеріалу залежить не лише від етапу розвитку, індивідуальних особливостей та сімейного середовища дитини, але й умов та способу проведення такої процесуальної дії як опитування малолітнього свідка або потерпілого.

Оцінка показань дітей є найбільш складним питанням яке доводиться вирішувати слідчому. Діти багато фантазують тому світ сприймають та описують притаманним лише їм способом. Крім того, різні спотворення можливі при відтворенні сприйнятого. У випадку насильства, нерідко повідомляють про злочин з метою приховування реальних фактів. У свою чергу, у випадку розповіді дитини про надзвичайно травматичний досвід слід враховувати відсутність запам'ятовування тих елементів злочину, які супроводжувалися надзвичайно негативними емоціями. Установлення з ними контакту вимагає особливих умінь та відповідних умов. І це необхідно враховувати при оцінці їх показань.

Іноді при допиті діти розпочинають самі розказувати, при цьому справжні показання вони плутають з фантазіями та вигадками. Вони так заграються, що й самі не пам'ятають, що казали до цього. Тому з такою категорією дітей слід поводити себе строго, однак не суворо. Їм слід нагадати, для чого вони запрошені й що їх неправдиві свідчення можуть мати наслідки як для самого дошкільника, так і для осіб, про яких йдеться у свідченні. Уява в дітей справді менш керована свідомістю, але її зміст і продуктивність цілковито залежать від

обмеженого життєвого досвіду. Діти, створюючи образи в уяві, використовують тільки те, що їм відомо, тому їхня уява в цілому бідніша, ніж у дорослих. Слід також пам'ятати, що не можна під час допиту допускати неприродні інтонації, зменшувальну, пестливу форму слів. Діти чутливі до фальші й не мають поваги до людей, що занадто відверто намагається сподобатися їм [1].

Опитування дитини безпосередньо після травматичної події або через невеликий проміжок часу може призвести до несприятливих для неї наслідків і водночас обмежувати цінність отриманого матеріалу. Це може також посилювати негативні емоції, пов'язані з почуттям нещодавньої кривди, інтенсифікувати відчуття загрози, призвести до поглиблення страху і до виникнення захисних реакцій. Очевидно, що такий емоційний стан перешкоджає перебігу пізнавальних процесів дитини, а значить, обмежує її здатність зосереджуватися, згадувати та обговорювати події й проблеми.

Зміст і форма свідчень дитини залежить від характеру обставин справи. Дитині важче помітити, запам'ятати й описати події, які:

- незвичні, незрозумілі, опис яких вимагає особливої інформації, яка виходить за межі знань дитини про навколишній світ;
- травматичні для дитини, пов'язані із сильними емоціями та негативним досвідом.

Особливе значення відіграють емоції у випадку отримання свідчень від дітей – жертв сексуального насильства, оскільки ці події викликають у дитини почуття провини, сором, самозвинувачення, нехтування та засудження оточуючих. Особливості сприйняття та передачі інформації

На сприйняття певної інформації суттєво впливають умови, в яких відбувається спілкування дитини-жертви або дитини-свідка з дорослим. Важливими є, зокрема:

- відстань свідка від місця події;
- перспектива, з якої він може сприймати інформацію;
- час перебування під впливом різних подразників;
- інші події, що є фоном для основної події;
- елементи, які перешкоджають у сприйнятті інформації (наприклад, галас);
- освітлення;
- можливість використання при сприйнятті інформації різних аналізаторів (зору, слуху, нюху, смаку, дотику) [2].

Важливе значення має і тривалість допиту малолітніх. Малолітні можуть бути уважними і зосередженими певний проміжок часу, тому тривалість допиту не повинна перевищувати 15 хв. Для дітей до 7 років і 1 год. Для дітей до 14 років.)

Для допиту неповнолітніх потерпілих необхідно залучати психолога – фахівця в психології цієї групи дітей, до якої належить допитуваний який допомагає у оцінці правдивості показань

неповнолітніх. Оскільки на різних етапах кримінального процесу може виникати необхідність у констатації, оцінці та поясненні існуючих суттєвих особливостей психічного стану

Спеціаліст у кримінальному процесі є суб'єктом кримінально-процесуальної діяльності, який володіє певною процесуальною правосуб'єктністю і виконує на базі своїх професійних знань офіційну функцію допомоги і сприяння слідчому та суду під їхнім керівництвом і контролем [3]. Крім збирання та дослідження доказів, спеціаліст може надати допомогу в оцінці доказів.

Беручи участь у слідчих та судових діях, психолог допомагає слідчому (суду) отримати, правильно зафіксувати і оцінити інформацію, що витікає від підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка, виробити з урахуванням психічного стану, особистісних особливостей особи оптимальні умови для його допиту, проведення з ним очної ставки, інших слідчих і судових дій. Психолог може звернути увагу особи, яка провадить ці дії, на ті чи інші прояви психіки, відображені в слідах злочину або виражаються в поведінці, одязі, в іншому вигляді, розшифрувати і пояснити їх, а також при необхідності допомогти зняти зайве психічне напруження, що зберігається у потерпілого або свідка-очевидця [4].

Знання психології, формування показань, вікових та індивідуальних особливостей неповнолітнього допитуваного має вагомий значення для правильного обрання прийомів, встановлення психологічного контакту, тактики допиту, режиму проведення допиту, здійснення впливу на неповнолітнього, оцінки його показань і, як результат, з'ясування необхідних обставин, отримання правдивої доказової інформації для встановлення істини в кримінальному впровадженні.

Список використаних джерел

1. Як опитувати дитину: Порадник для фахівців, які беруть участь в опитуванні малолітніх свідків та потерпілих / Авт.-упорядн.: А. Будзинська; Переклад: Л.Кухарська; Адаптація до кримінально-процесуального законодавства України: Г. Христова. К. 2009. 64 с.
2. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: Метод. посіб. / Автори-упорядн.: Д. Пукас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К.: ФОП Клименко, 2015. 114 с.
3. Костицький М.В. Злочин можна попередити / М.В. Костицький. К.: Знання, 1989. 48 с.
4. Мифтахова Л.А. Проблемы участия психолога в уголовном процессе : дис. канд. юрид. наук : 12.00. 09 / Мифтахова Лилия Адиповна. Уфа, 2001. 222 с.